

Cîteva observațiuni asupra vieții spirituale a sătenilor din Goicea-Mare

— note dintr-o anchetă sociologică —

Seminarul de Sociologie, Etică și Politică de la Facultatea de Filosofie și Litere din București, de sub direcțiunea d-lui Profesor Gusti, a întreprins între 25 aprilie și 1 mai 1925 o anchetă științifică în comuna Goicea-Mare (Dolj) în vederea pregătirii unei monografii sociologice a acestei comune.

Ancheta avea — științificește — o îndoită menire: Una generală: 1. Să verifice, în primul rînd, în contact cu realitatea vie a vieții sociale, valoarea planului de monografie rurală — tip — lucrat de seminar, aducîndu-i, la nevoie, modificările impuse de această realitate, spre a-i da prin aceasta suplețea cerută unui asemenea instrument de cercetare; alta specială: 2. în al doilea rînd, să colaboreze oarecum cu monografistul acelei comune, dîndu-i sugestii asupra modului de aplicare a cadrelor generale și indicații asupra problemelor sociologice vrednice de urmărit în amănunte, în cercetarea sa asupra satului citat.

Avînd prilej să iau parte la această anchetă, m-am învrednicit îndeosebi cu cercetarea vieții spirituale a satului citat.

Pînă la publicarea rezultatelor anchetei care va avea loc în curînd, dau la lumină, cîteva observațiuni asupra acestei vieți spirituale, însoțite de comentariile pe care le-am socotit necesare pentru înțelegerea acestora.

Încerc aici, atît o *sistemizare a manifestărilor culturale* din comună, cît și o *interpretare psihologică, explicativă* a lor.

Mă feresc, însă, de-a face în rîndurile de mai jos vreo apreciere asupra celor observate.

Aceasta depășește sarcina sociologului — cercetător științific obiectiv prin excelență, care trebuie să se mulțumească să constate și unde lucrul este cu puțință să explice și să lămurească —, spre a trece în aceea a eticianului sau a omului politic — care au să aprecieze ori să propună îndreptare acolo unde o vor socoti necesară —, sarcină pe care nu mi-o asum aci, de astădată.

Conchid cu cîteva observațiuni asupra planului de lucru.

Firește că în condițiile de repeziciune, în care am fost siliți să facem observațiunile, nu le putem înfățișa ca generalități, așa cum par a avea dreptul să fie privite; ci trebuie să mă mulțumesc a le da rolul mai modest de simptome sau simple indicații.

Chiar cu aceste rezerve, faptele aflate au o netăgăduită însemnătate și întrebările ce nasc pe urma lor un interes incontestabil.

Ele vin să întregească și să lumineze critic observațiunile asupra condițiilor cosmologice, biologice și istorice ale vieții sociale din comună, sau asupra manifestărilor economice, juridice și politice, conexe.

Generalități: Comuna Goicea-Mare, așezată pe șoseaua județeană care leagă Craiova cu portul dunărean de cereale Bistrețu, între comunele Goicea-Mică, mai veche, și Satul nou, de curînd autonomizată: de care nu e despărțită decît prin două uliți, la 12 km de Dunăre, și tot atît de Gara Portărești (pe linia Craiova-Calafat), în cea mai fertilă regiune a Olteniei, lângă Baltă, pe linia Gorganelor preistorice ce străbate-n lat șesul românesc, comuna prezintă condițiuni ideale pentru *agricultură, pescuit și clădit* datorită lutului industrializabil aflat în preajma Desnățuiului, ce trece pe lângă sat.

Înființată acum cîteva sute de ani, prin așezarea unor ciobani de peste munți, Bicheștii, cărora li s-au adăugat apoi alte familii, ca Burneștii, sau elemente țigănești cu care nu s-au stabilit totuși relații, urmașii acestora formînd și astăzi cea mai mare parte a locuitorilor din sat. Goicea-Mare, compusă de muncitori liberi de pămînt și din meseriași tot liberi (țigani), spre deosebire de Goicea-Mică, sat de clăcași, s-a dezvoltat considerabil în extensiune ajun-gînd să dea naștere comunei de curînd autonomizate sub numele de Goicea-Mare — Satul Nou.

Goiceanul actual este oacheș, de talie mijlocie. În vâdită degenerare fizică față de bătrînii chipeși ai satului, din cauze ce nu au putut fi încă hotărît determinate: rea nutriție, căsătorie de timpuriu, surmenaj fizic (provocat de război sau de o regresivitate prelungită).

Sub raportul economic, satul se găsește în perioada de dezagregare a regimului de producție domestic și de trecere la regimul de producție capitalistă mic-burghez, cauzele acestor transformări părînd a fi datorate în general *circulației intense* a oamenilor și bunurilor, mai ales de la război încoace.

Sub raportul cultural — și acest lucru îl vom cerceta mai de aproape — satul se găsește în faza de dezagregare a *vieții primitive*, sub influența hotărîtă și dublă a orașului, prin mirajul suburbiei asupra unora și al micii burghezii asupra altora dintre săteni.

Aceste transformări au corespondente interesante în psihologia acestor săteni, corespondente care par a se organiza sistematic în trei tipuri — pe care îndrăznim să le socotim caracteristice — și să le cercetăm ca atare: tipul „primitiv”, tipul „emancipat” și tipul „adventist”.

Le vom cerceta pe rînd și apoi vom nota raporturile și rolul lor deosebit în psihologia satului.

Tipul cultural primitiv al goiceanului. *Economic*: familist, producător nediferențiat de utilități cu valoare calitativă (pentru dinsul) și de cereale pentru circulație.

Consumator de bunuri produse de el însuși (hrană principală) și de puține lucruri din circulație (gaz, bumbac). Din punerea în circulație a surplusului de bunuri produse de el nu rezultă nici o tendință apreciabilă de capitalizare. Între dorința de câștig, siguranța plasamentului sau disponibilitatea capitalurilor, ultima pare a fi cea mai apropiată de mentalitatea lui economică.

În *tehnologie*: urme de vechi superstiții și credințe în vrăjitorie; în *religie*: superstițios, animist și tradiționalist (ritualist); în *artă*: amorf, spirit colectivist și tipic, cu interferența multor elemente eterogene, cu predilecții decorative; în *drept*: tradiționalist și totuși *acomodant nevoilor economice*; în *politică*: în bună parte oportunist; în *morală*: tradiționalist și totuși sceptic.

Acest tip este în Goicea-Mare în plină descompunere datorită: a. *Mirajului orașelor*, prin îndoita influență a *micii burghezii* asupra elitei satului și a *suburbiei* asupra țărănilor, prin mijlocirea unei intense circulații; b. Transformării regimului economic (producție și circulație) sub influența aceleiași circulații.

Are deci loc o *transvaluare a vieții culturale* a Goiciei-Mari sub presiunea unei influențe culturale a orașului și a uneia economice.

Amîndouă, operîndu-se pe cale de sugestie, nu din dezvoltarea unor nevoi reale, ci din adaptarea la comună (a unor *stimulări*) de elemente orașene.

Ea duce la crearea a altor două tipuri culturale ce vom cerceta aci: a. *Tipul dezrobii-tului* și b. *Adventistul*.

Asupra primului tip s-ar cuveni o observațiune mai atentă, care nouă ne-a lipsit.

În genere: (Dascălul, Preotul, Dl. Lozan, Stan Cioroianu, Doctorul, Primarul negustor etc.):

economic: producător diferențiat, comerciant sau profesionist (dl. Lozan), consumator de bunuri aflate în circulație (garderoba), cu spiritul de depozit dezvoltat (să se compare depunerile acestora la bancă cu ale celorlalți); *industrialist* în tehnologie; în *religie*: „deist”, cînd nu „ateu”, totuși tradiționalist în rituri; în *artă*: cu fond sufletesc uneori nespun de delicat, în stare să aleagă *mijloace* spre a produce *efecte* voite; în *drept*: ținînd pasul nevoilor economice; în *politică*: conducîndu-se după interesele sau simpatiile rolului social ce reprezintă; în *morală*: optimist și pozitiv.

Menționez că aceste note sînt insoțite de puternice *variații individuale*, „distanție”, și totuși de o dorință comună de a se integra în elita satului.

Are loc, aci un fel de concurență între „elita” satului, a obținerii intimității prin surclasarea și supralicitarea influenței orașului.

„Superioritatea” pare a însemna identificare cu *burghezia orașenească*, cu care de altfel ține contact cultural neconținut, de la care primește valori, prin care apoi exercită o sugestie continuă asupra satului în genere. (Garderoba d-nei Cioroianu).

Acest tip ar trebui studiat mai pe îndelete, constituind un exemplu interesant de diferențiere suprastructurală, fiind un simptom de progres social (relativ, firește) pentru sat prin stimulare și oferind ocazii (că să nu zic drame) de dezadaptare socială de la condițiile vieții de sat.

Interesul lui este și mai mare cînd am încerca să situăm, în lumină exactă, semnificația celui de al treilea tip cultural, al adventistului, spre a ne da seama dacă — și în ce sens — reprezintă el un caz de emancipare reală a săteanului.

Indicațiuni sumare asupra observațiilor făcute

1. Încercare de explicare generală a schimbărilor culturale din comună:

Moda 1. Nu se mai fac costume naționale (general); 2. Zdrețele se disprețuiesc ca zestre, în comparație cu „banii peșin”. La fel la port; 3. Țăranii se-nțolesc de la oraș; 4. Copiii au în mare parte idealul să devină croitori; 5. Familiile sărace urmează a se îmbrăca tot cu lucruri făcute acasă; 6. La tesutul covoarelor se înlocuiesc modelele vechi — decorative — cu modele noi — zoomorfice. De asemeni, culorile grave cu culori îndulcite; 7. Totuși tesătura e imitată nu realistă.

Spiritul economic 8. Spiritul de depozit nu este dezvoltat; 9. Banca face împrumuturi pe cambii și pe gaj. La capital de 253 000 împrumuturi 518 000. Depozite 440 000; 10. Pe vremuri banca făcea afaceri cu cereale. Acum a renunțat. Spiritul comercial nu e deci dezvoltat; 11. Banca nu pare a fi însă o oglindă credincioasă a realității. Spiritul economic din sat. Căci particularii fac afaceri mai intense; 12. În sat sînt 4 mori. Morii sînt de asemeni și în satele vecine. 13. Totuși, frații *Ionu* cheltuiesc (după unii, 800 000 lei, după alții 1 500 000 lei) spre a face o moară; 14. *Andrei Oprea Resteanu* cumpără mărfuri de credit spre a fi plătite la recoltă; 15. dar se împrumută cu bani de la bancă și în tovărășie cu doi cumnați cumpără o treierătoare pe care o întrebuințează industrialicește; 16. De asemeni — desi cu o gospodărie nu prea bine întocmită (casa de locuit nu prea bine întreținută); 17. Construiește o casă destinată brutăriei (lipită de casa sa), pe care o înzestrează cu tot utilajul necesar, cu intenția de-a o da cu chirie, fără a o exploata singur; 18. Banca dă 7% dobîndă la depozite, împrumută cu 13% la acționari și 15% la neacționari, servește acționarilor dividend fix 8%; 19. Împrumutul îl face totdeauna în vederea unei operațiuni determinate (clădire de case, cumpărări de vite) — deci împrumuturi de producție și 20. Retrăge împrumutul în caz de întrebuințare a banilor în alt scop; 21. Cantitatea de pămînt care asigură unei familii (tată, mamă și 2 copii mici) un rînd de mijlocăș în sat e 6 pogoane (una peste alta). 22. Un pogon de grâu produce: după unele estimatii 30 banite grâu, după altele 40 duble, după altele 80 duble (medie 43). 23. Banita de grâu se vinde cu* 24. Un pogon de porumb produce: după unele estimatii* după altele*: 25.* de porumb se vinde cu*; 26. Cheltuieli gospodărești obișnuite se fac pe gaz, bumbac și sare; 27. Ziua de muncă (omul singur) se socotește în mijlociu 50 lei; 28. La determinarea pămîntului avut de fiecare să se dea atenție, căci țăranii induc în eroare. (Marin St. N. Geană are cînd 4 pogoane și 1/2; cînd 1 pogon și 1/2 și 1/2 pogon zestre de la soție; cînd 6 pogoane, din care 1/4 fineață și zarzavat, pe care nu-l socotește).

Obiceiuri 29. Obiceiul tradițional de a lega numele unui dispărut iubit de un așezămint (semn văzut, simbol, împlinire a dorințelor) spre a rămîne în memoria urmașilor (table la case, troițe la rîspintii sau lingă fîntini, fîntini); 30. Obicei confirmat de Moș Drăgoi, care, întrebînd dac-ar vrea să nu mai moară, răspunde: „Ferească Dumnezeu!”, dar adaugă că ar vrea să rămîie în amintirea oamenilor de după el; 31. Printr-un caz de heterogenie, servește ca motiv înființării de către primar a unei case de cetire.

Cultul morților 31. bis. Îndeplinirea dorințelor celor ce nu mai sînt, de cei rămași pe urma lor se face sub sancțiunea muștrării de cuget din partea strigoiiului celui mort, care vine de la cimitir și-l visează cei vii; 32. Pentru înlăturarea lui se înfig trei fuse pe mormînt, sau se seamănă mei pe drum de la casa mortului pînă la cimitir, ca strigoiiul să se încurece la numărătoare și să-l apuce dimineța. De asemeni, se străpunge inima mortului cu un ac. Uneori, cînd s-a uitat acest lucru și meul nu e eficace și nici fusul, mortul se dezgroapă în taină și se străpunge cadavrul cu un cuțit, după care țăranii asigură că „nu mai umblă” pe la case. În același sens se înfig trei căpătîni de usturoi pe mormînt; 33. Preotul și unii săteni (profesorii) afirmău că obiceiurile acestea sînt în descompunere. Lucrul pare a fi adevărat — în parte — pentru sătenii mai emancipați. Obiceiul se practică însă și azi, (*interesant*) pe seară întîinsă și nu numai prin *imitație**, ci din teamă superstițioasă de cel mort. Explicarea obiceiului se face însă în feluri deosebite, ceea ce arată că instituirea obiceiului este veche, iar nevoile care se exprimă prin el sînt eterogene în parte.

Jidovi 34. O altă credință a goiceșilor este credința în jidovi, ale căror oase mari (de 2 ori cît ale locuitorilor de acum) se găsesc prin gorganele în parte neexplorate.

Scepticism 35. Această credință este luată în ris de alții (unul a trimis pe nemți să afle o comoară într-un gorgan de acestea și rîdea că l-a păcălit); 36. Figurile de pe troițe nu sînt artă locală. Ele prezintă mult interes, dar discuția asupra tipicității sau originalității nu

*Lipsesc informațiile în manuscris.

se poate face aici, din lipsă de elemente. *Arta nelocală* 37. Spre deosebire de alți co-cercetători socotesc aceste troițe ca motive tipice. Și mă sprijin pe : a. Genul decorativ, nu monumental, din care fac parte troițele ca piese de artă ; b. Inspirația bizantină, concordantă cu tipicitatea curentă-n genul icoanelor, unde autorul e anonim, ca și sentimentul redat de el ; c. Existența — heterogenă și ea — a unor *motive* auxiliare de decorație care altădată au avut semnificație, alături de motive copiate, cu scop pur decorativ, ceea ce vădește *izvorul de inspirație* . Așa avem : stilizarea deformată a zvasdicii, crucea încrîlțată a asiienilor, alături de un cerc dublu inelat a cărui semnificație și origine îmi scapă, alături de un cerc divizat în cadrane dublu colorate și alături de o stea inserisă-n cerc ; d. Toate aceste semne, simbolizări păgîne ale soarelui, par a fi imitate fie de pe modele mai vechi — aici originea ar fi interesantă de aflat, dar nu privește satul ; afară de ultimul model, care se află și în „caete de desen” și o imitație de acest sens nu numai că nu e imposibilă, dar e chiar *probabilă* , judecînd după înrîturile paralele exercitate de *tipărituri* asupra *motivelor de pe covoare și asupra literaturii* . e. Un alt model tratat liber este stilizarea hieruvimului, cu 2 perechi de aripi împletite, adăose unei figuri (element crșetin). f. În ceea ce privește sfinții, păstrez aceeași impresie de tipicitate, întemeiat pe : existența unui număr relativ mic de „clîșee” reproduse : a modului omogen de tratare a figurilor. Totuși, asupra acestui capitol, ca și asupra colorațiunii, se pot determina mai multe elemente personalizate.

Crucile par a fi de trei epoci — sau de trei școli — : 1. culori grave — azi aproape pălite, cu sfinți bine conturați ; predominarea roșului și albastrului. Decorație redusă ; 2. Aceleași desene, culori mai vioaie, amestec de roșu și albastru cu galben și verde ; 3. Culori variate (6 culori) ; pe lîngă cele citate, apare albul și negrul. Chipurile deformate (lățite) și mai puțin îngrijit redade. Originalitatea acestor exemplare stă în *colorit* ; oarecare variație în linii. Elementul individual nu poate fi totuși atribuit exclusiv personalității artistului : a. concepția este colectivă, b. cel mult măiestria tehnică poate fi o cauză psihologică de diferențiere. Diferența de colorit și de desen nu e sistematică și, ca atare, originalitatea pare a se datora mai ales *intinplării* . Toate aceste concluzii asupra anonimului acestei arte stau, firește, sub rezerva unei cercetări mai adînci. Dacă ar fi să explicăm originea degradării desenului pe modelele noi, am atribui-o (judecînd comparativ numărul exemplarelor) sub aceeași rezervă : comercializării și producției „în serie”, atît de dăunătoare *calității* .

Lemnul cioplit 38. Tot în cimitir, la căpătliul mortului, lîngă cruce, se pune o bucată de lemn cioplit, „ca să se știe unde-i mortul”, zic cei de azi ; Originea acestui „țărșu” pare a fi mai veche. Semnul pare a fi uitat.

Troițe eterogene 39. Interesant de observat este faptul că sectanții, fără a recunoaște în aceste troițe *icoane* , le pun totuși pe morminte ca simple „monumente”, ceea ce constituie un nou caz de *eterogenie a obiectului* (care prezintă mare analogie cu simularea, fără a fi totuși simulare, lipsind elementul de *taină* (secret).

Corespondența psiho-economică 40. Proverbe spuse în cursul discuției de săteni : a. Unii muncesc viile, alții beau vinul ; b. Peștele unii-l prind, alții îl mîncă ; c. E bine ca un om să știe multe, dar nu poate ; d. Și d-ai a bine să știi una și bine. 41. Aceste idei asupra diviziunii muncii, rostite de un fost marinăr unui plugar, care zicea că se pricepe la prins pește, sînt interesante de pus în legătură cu structura capitalistă a unei părți din sat, unde e : a. diviziunea muncii și b. circulație intensă de bunuri. 42. În Goicea țărani fac politică. 43. Desorientare totală asupra culturii, care, așa cum se face, nu se sprijină *deloc* pe nevoile originale ale sătenilor. La școală copiii par străini. 44. Trîmiterea copiilor „la carte” nu are rădăcini în nevoile țăranelor ; copilul trimis la carte este pentru tatăl său *copil pierdut* . Copilul se trimite la carte din *snobism* . Acesta este un adevăr care poate fi cercetat psihologiceste mai adînc. E un caz de imitație *ad superioara* . (Legea cascadei). 45. Așa cum se face școala : amenință degenerarea rasei, copii nemîncați, obosiți, dezorientați, cei mai buni memorează.

Contagiune mintală 46. Un caz de *contagiune mintală* este acel „da nu” al copiilor de școală. 47. Orașul exercită asupra satului un fel de atracție ideală. Se imită orașul. Se ia ca model. Se dorește.

Notă : Porcul este *tabu* , la *musulmani* și la *evrei* . Porcul care se tale numai la Crăclun (să nu albă rădăcini totemice?) E de cercetat dacă nu are cauza în liberarea opririi de a mânca poro.

*

Oamenii în soc[letă]ile primitive disting grup p[unctul] de vedere estetic de cel economic, de cel moral etc.

*

1. Apusul de soare
2. Troițele

*

1. Spațiul și lupta p[entru] posesia pământului.
2. Comunicații.
3. Emanciparea de sub infl[uența] spațiului.
4. Valoarea spațiului.
5. Întrebuințarea spațiului.
6. Spații convenționale.

*

Izolarea caselor

Cauzele care au determinat așezarea?

Culturile de pământ.

Casele.

Drumurile

Monumente.

Indicatoare km.

Lamina.

Indivizi ce stau în mai multe comune (la studii — la afaceri).

Formarea de sat nou.

Circu'ație.

Domiciliul.

*

Mijloace de transport.

Mijloace de luminat.

Statui de sfinți.

Pelerinagii.

Ceremonialul căsătoriei.

Credința în vrăjitori.

*

Chestionarul scurt și precis dă succese.

Răspunsurile negative arată dispariția obiceiurilor, atunci cind textele le arată prezența.

*

Atunci rămâne de determinat cauzele.

*

Metoda cartografică.

MIRCEA M. VULCĂNESCU